

CATHARINA VERWERS

SPAENSCH HEYDIN

Bewerkt en bezorgd door Imre Besanger

Personages

Personages

- Don Jan de Garcame, ook wel Andreas *Spaanse jonkheer*
- Hendrikus *Edelman, jager*
- Fredericus *Edelman, jager*
- Jorde *De nar van Don Jan*
- Cupido *God der liefde, zoon van Venus*
- Majombe *Een oude heidin/zigeunerin*
- Constance d’Asevedo, ook wel Preciose *Adellijke dame/ zigeunerin*
- Ancil *Heidinetje/zigeunerin*
- Philipus *Een heidens/zigeuner priester*
- Guiomara de Menesses *Land-drostin van Murcia*
- Catharijn *Kamermeid v/d land-drostin*
- Page van Don Jan
- Leanne *Een edel juffrouw*
- Wilhelmus *Bediende van Leanne*
- Aaltje *Buurvrouw van Leanne*
- Fietje *Buurvrouw van Leanne*
- Schout *Openbaar aanklager*
- Machiel *Dienaar van de schout*
- Robbert *Dienaar van de schout*
- Sander *Een soldaat*
- Don Ferdinando d’Asevedo *Land-drost van Murcia*
- Louis *Dienaar van Don Ferdinando*

Het Eerste Bedrijf

Scene 1

Don Jan, Henrikus, Fredericus, Cupido, Preciose

De edelieden zijn op jacht op een schichtig hert.

Don Jan: Voort, voort, bezet het hert.

Henrikus: Daar loopt het weder heen.

Fredericus: Keer, keer Henrikus keer, zo kan het nergens heen.

De edellieden draven af, dan verschijnt Cupido

Cupido: Het lust me nu te gaan
langs deze groene laan
omringt met lauwerieren
tot ginder aan de bron,
waar ik die trotse Don
mijn pijl in 't hart zal stieren.
Ik zie hem herwaarts tre'en.
Het schijnt hij is alleen.

Don Jan komt op (en is zijn jachtgezelschap kwijtgeraakt)

Don Jan: De jacht zeilt in de wind, de spijt is niet te dragen.
Wij hadden 't al bezet. Ja, heel na ons behagen,
maar 't hert liep boswaarts in. Nee 't liep niet, maar het vloog,
gelijk de vlugge pijl van d'Aziaanse boog.
Waar is mijn jachtgezin?

Cupido: Gij moet het jagen staken,
want gij zult u, eer lang, met Venusjacht vermaken.

Don Jan: De glinsterende zon die spoedt zich naar bene'en,
waaruit dat ik bespeur, dat ik mijn matte le'en
moet leiden na het hof.

- Cupido:** Draagt deze wondt dan mede (*Cupido schiet*).
Mijn dunkt hij krijgt de koorts, zo sidd'ren al zijn leden.
't Is zoet om aan te zien.
- Don Jan:** Ay mij! Wat voel ik daar? Wat of dit wezen wil?
'k Zie niemand hier omtrent.
- Cupido:** Ik hou mij hier wat stil.
- Don Jan:** Eylaas! Mijn geest verflauwt. Wat ziekte mag dit wezen?
- Cupido:** Ginds komt een schone maagd, die zal u nog genezen.
Mijn boodschap is gedaan. Ik vlieg naar 't vrolijk rijk.
- Cupido vliegt af*
- Don Jan:** Wat liefelijke galm verkwikt dit levend lijk.
- Preciose zingt vanuit de coulissen*
- Lied:**
- Preciose:** Op dankbare gedachten!
En ziet doch eens hoe dat de zomer tijen,
door Zefiers zoete krachten,
de aard versiert met hare schilderijen.
O bloemgodin!
Aan u ik zing,
verplicht, om u te eren,
dat gij uw koffer
geopend, ons ten offer
komt vereren.
- Don Ian:** Waar of dat zingen is? Ok hoor dat ik nooit hoorde:
zang van zo hel geluid en aangenaam van woorden.
'k Moet zien wie dat het is. Nee, best dat ik blijf staan,
want 't over hel geluid komt herwaarts uit deez' laan.
- Preciose:** O krans van rozenbladen!
En geurig kruid, kom siert mijn hoogste leden.

Wil het op 't schoonst beladen.
Mijn voetjes vlug wil na de rey toe treden.
Ay Jupijns zoon!
Laat uit uw troon
in mij een galmpje dalen
en stuur mijn voeten,
zo geestig, dat zij moeten
prijs behalen.

Preciose komt op

Scene 2

Don Jan, Preciose & Majombe

- Don Jan:** Nu zie ik dat ik nooit van schoonheid heb geweten, noch dat er in mijn brein ooit kennis heeft gezeten. Zijt schone maagd gegroet. Ik bid uw heus gelaat, dat ik mag zijn verschoond, dat ik u, en uw staat zo groten letsel doe. Het is om u te vragen of gij in 't nare bos geen jagers hebt zien jagen? 'k Ben van hen afgedwaald. 'k Mis al mijn volk.
- Preciose:** Mijn heer!
'k Heb niemand hier gezien, vermits dat wij niet ver in 't bos en zijn geweest, maar hebben bij deez linden van bloemen en van kruid deez kransjes zitten binden, tot siersel van ons jeugd en het aanstaande feest, want daar is prijs gezet, waar dat de fraaiste geest van zoete galm woont en houdt de maat van dansen, die zal men 't haar bekleeden met aangename kransen tot tooisel van het hoofd.
- Don Jan:** Zullt gij daar schone gaan!
Dan is de prijs voor u. Ik sla daar geen twijfel aan.
- Majombe komt op.*
- Majombe:** Wat wil de hoveling?
- Don Jan:** Voor u ik neder kniel
en offer onbeveinsd aan u mijn trouwigheden.
- Preciose:** Ik bid u jonker rijst, buigt voor de goden uw leden, die knielenswaardig zijn, want gij hun achtbaarheid daarin te veel misdoet? Zeg waarom mij geleid?
- Don Jan:** Omdat ik u bemin -o schoon!- met ziel en zinnen.
Laat deren u mijn klacht en wil mij weder minnen.

- Majombe:** Weet edele jongeling, dat in mijn lieve nicht
geen dartelheid en woont.
- Preciose:** Hoort naar mijn onderricht.
Gij zijt door d'ijdle waan verleid van uw gedachten.
Gij kunt voor die gij wilt dit heidens kind wel achten,
want wij zijn toch -eylaas!- van iedereen versmaad.
Maar d'opperste van al die weet hoe dat ik haat
de tomeloze min en zal ze eeuwig haten,
dus toomt uw vleierend lid want 't zal u heer niet baten,
dat gij smeekt om mijn glans. Al zijn wij klein van staat,
ik ben daarmee vernoegd. Gaat, streelt het zij' gewaad
en laat mijn reinigheid tot siersel mijne leden.
Ik haat uw vleierij. Ga die ten hof besteden.
- Don Jan:** Verlokster van mijn hart! Verleidster van mijn ziel!
Gij kunt geneester zijn, indien het u beviel.
- Preciose:** Nee heer, 't gevalt mij niet, Noch 't zal mij nooit gevallen,
dat ik mijn hoogste glans te neer zal laten vallen,
die nimmer weer herrijst.
- Don Jan:** Behagelijke maagd,
weet dat mijn lievend hart u trouwe liefde draagt.
Stafdraagster van mijn ziel! Uitmuntster aller vrouwen!
Ik zal u na de wijs van onze wetten trouwen.
Daar uitgelezen zon, ontvangt deez diamant.
Aanvaart ze zoete maagd. Steekt ze aan uw witte hand.
Dits blijk van ware trouw, dat zweer ik u, o schone!
Ja, eer zal 't zeegedrocht hier op de aarde wonen
en eer zal 't wild gediert, dat zich in 't bos ophoudt,
gaan rennen in de zee en haten 't groene woud.
Dat zal veel eer geschieën -o voedster van mijn leven!-
als dat mijn trouwe ziel u - engel -zal opgeven.
Dat zweer ik bij het licht en bij mijn riddersstaat
en bij de bleke maan en al haar omsieraad.
Staakt maar deez woeste loop. Ik zal uw frisse leden
met adellijk gewaad op 't sierlijkst doen kleden.
En hoe uw lieve leën dan zullen zijn verheven!
Spreekt zoete engelin.

Majombe: Ik zal u antwoord geven,
vermits deez jonge maagd staat onder mijn gebieën.
Dat zij met u zal gaan, zal nimmer niet geschieën
of zo gij haar verkrijgt, dan moet gij onze wetten
ten vollen nemen aan en d'uwe heel verzetten.
Voorts al uw hoofse staat, ja al uw pronkerij,
verachtelijk versmaën en gaan gelijk als wij:
dus soberlijk gekleed, doorreizen landen, steden,
somwijlen zonder geld en zijn nog weltevreden.
Somwijlen zonder brood, om uwe lijf te voeën
en treuren daar niet om, maar eten niets dan groen
en wezen -edel held!- door iedereen veracht.
En zijn zo welvernoegd als met de hoofse pracht.
Ik zeg zo welvernoegd. Let op mijn ware reden.
Gij moet geheel in alles gewillig ons natreden
en dat ook twee jaar lang eer gij deez jonge spruit
tot loon van uwe liefd zou krijgen tot uw bruid.
Bedenk het nu in tijds en wil u wel beraden
eer gij u overgeeft, want dan wast veel te spade
te keren weder om.

Don Jan: Behoedster van deez maagd,
die aan dit lievend hart, tot in de ziel behaagd,
uw regels gaan te streng. Zij zijn herdenkenswaardig.

Er klinkt trompetgeschal

Ginds komt mijn jachtgezin. Wel zoete maagd, zo vaardig
de gulde zon herrijst en zijne glans verspreidt,
zo laat u vinden hier. Ik zal u doen bescheid,
hoe ik zal zijn bedacht. Tot letsel haars veroeden
scheid ik in der haast

Don Jan gaat af

Preciose: De goden u behoeden.

Majombe: Ai Preciose nicht, spoed u nu vaardig heen.

Preciose: Majombe, 'k wens u spoed in uw gebeën.

Majombe:

En ik u van gelijk. Ik zal naar u verlangen.
Tot korting van de weg zo heft u helle zangen
en smeekt Diana zo, dat zij u allegaar
wil hoeden voor de boksvoet - Pan de hippelaar-
en voorts voor al 't onheil dat u mocht komen tegen
in het angstvallig woud vol nare ommewegen,
die gij u zult betreën. De goden u behoeën!
Ik ga nu vaardig heen.

Majombe gaat af

Preciose:

Wij van gelijken doen.

Gaat al zingend af

Lied

Ay Diana slaat uw oog
van omhoog,
als gij mij hoort angstig klagen
over *Pan* die zich int woud
meest onthoudt
achter dichtgevlochten hagen.

Het Tweede Bedrijf

Scene 1

Don Jan, page

Don Jan met zijn page in zijn hof

Page: Wat of de ridder let, dat hij zo heen gaat sluipen?
'k Wed stond zijn neus niet vast, zij zou hem wel ontdruipen.
Waar of zijn grootsheid is, dat hij oogt, na beneën?
De geest moet zijn van huis.

Page gaat af

Don Jan: Vertrek! Laat mijn alleen.

Page komt weer op

Page: Heer ridder, met verlof.

Don Jan: Vertrek! Is 't u vergeten?

Page: Nee heer, ik ging terstond, zodra als gij 't mij heten,
maar uw heers vader zond mij daadlijk weder heen
om aan uw edelheid te zenden zijne reën,
waarin hij u gebiedt bij d'edelen te eten
in de behangen zaal, Uw vader is gezeten
al aan de tafel heer en zit na u en wacht.

Don Jan: Zegt dat mij niet en lust, vermits ik op de jacht
mijn leden heb verhit door het gestadig woeden
na 't onverkregen hert, dat mij nu wel zal voeden.
Gaat! Als ik roep, zo komt.

Page: Wel wat of dit beduidt?
Zijn hoofd hangt naar de grond gelijk een ouwe schuit.

Nu laat ik hene gaan, want d'edelen die wachten
totdat ik weder kom.

Page gaat af

Don Jan: Waar rollen mijn gedachten?
Waar dwaalt mijn los verstand? Na 't redeloze spoor?
Wie klopt er aan mijn geest? Wie roept er in mijn oor?
Op, op zwaarmoedig hart en dan weer: toom uw zinnen.
Hoe kan een edel gemoed zo vreemde daad beginnen?
Eylaes! wat komt mij aan? Ik weet niet hoe ik zal?
De geest zegt: denkt het niet. Mijn zin roept: doet het al!
Voldoet mijn lieve lust, dan zal mijn leed verzachten.
Geef ik mijn zin gehoor? Hoe zult gij gaan verachten
uw vaders grote stam? :zegt dan mijn eedle geest.
Waar tuimelt uw gemoed? Dan wordt mijn ziel bevreesd.
Ay mij! Verdwaalde ziel, wilt gij u gaan vermengen
met zo een vuilen hoop? Gij doet u zelve brengen
door nooitgehoorde min in schrikkelijk verdriet.
Ay neen, mijn rein gemoed en denkt het nimmer niet.
Bant zulks uit uw zin en wilt deez frisse leden
gaan voegen tot de rust, opdat de vreemdigheden
verdwijnen als een rook. Ben ik hier alleen? Page!
Waar of de jongen blijft?

Page: Mijn heer krijgt weer courage.
Zijn geest die is weer thuis. Wil ik hem welkom heten,
zo krijg ik zeker koek.

Don Jan: 'k Zal u de rug eens meten,
als gij niet op en past.

Page: Wat is dat u belieft?

Don Jan: Ontspreid mijn ledikant.

Page: Wel heer alst u gelieft.

Scene 2

Guiomara & Catharijn

Guiomara -de moeder van Constance- in haar nachtgewaad, met haar dienstmaagd Catharijn met licht in de hand

Guiomara: O, allesziende God! Verhoor mijn angstig karmen.
Mijn traantjes, goede God, laat die u doch erbarmen,
die ik ootmoedig stort voor uwe voeten Heer
met jammerlijk gezucht. O oppervoogd, zie neer
op uwe dienaressen, die nu al dertien jaren
gedurig heeft gebeëen, opdat gij zou bewaren
mijn uitverkoren kind, dat gij mij hebt verleend,
dat al gestadig wordt aan u mijn God beweend
eer dat ik ga te rust. Gij weet -o Heer der Heren!-
dat ik nooit dag en mis om mij tot u te keren
met zuchten en gevele, sindsdat ik heb gemist
de vrucht van onze trouw. Maar u vertrouw ik, ist
nog mogelijk dat ik haar nog weder kan bekomen
door uw almachtigheid, die mij laas is benomen
door groot onachtzaamheid van onze kamenier,
die labde bij de buurt en liet dat jonge dier
dat haar zo was belast, als men iets kan bevelen,
dat liet die snode Maagd, dat liet die praatster stelen!
Ay mijn bedrukt gemoed! Ik smelt van enkel leed
als ik om haar eens denk -eylaas!- ach wie weet
waar dat ze nu mag zijn? Ik mag er niet om denken.
Mijn overdroeve ziel die moet die zal verdrenken
in deze brakke vloed.

Catherijne: Mevrouw ay stilt uw klacht.
Dempt al dit naar geweën.

Guiomara: Ten is niet in mijn macht,
dat ik deez beekjes stelp, maar zal d'r in verdwijnen
door leed en ongeduld. Ay zie! Ach Cathrijne!
Mijn bange ziel bezwijkt, als ik om 't lieve wicht
dat zo uitmuntend was van wezen en gezicht,

zo zedig en zo zoet, zo aangenaam van gaven,
als ik dat al bedenk, dan schijnt mijn ziel begraven.
Bedolven in een put zo diep ja zonder end?
Ay mijn benauwde hart! Waar ik mij keer of wend,
het is mij al te nauw.

Catherijne: Ay lieve landvoogdin laat ik u gaan geleien
naar uwe ledikant, daar u mijn heer zal beien.
Ik bid u...

Guiomara: Ay zwijgt en laat mij schreien.
Cathrijn mijn hart dat barst zo ik van hier moet scheien.
Van hier zeg ik, van hier, ja daar ik haar voor 't lest
het mondje heb gekust en haar eylaas op 't best
en prachtigst tooien dee om d'Hemelvaart te vieren
en kon die niet geschieën op zediger manieren?
Och ja't o foei - o foei hovaardigheid!- waardoor
dat ik eylaas mijn kind, mijn lieve kind verloor.
Och mijn gestolen kind!

Catherijne: Ay staakt al dit verhalen.
Vermits het u de ziel en zinnen doet verdwalen,
hoe lang hoe meer. Mevrouw ay laat ik u gelei
doen naar uw ledikant en eindigt dit geschrei
dat u de geest onstelt.

Guiomara: Ay mij waar zal ik vluchten,
daar mij niet werd belet mijn klacht en droeve zuchten?
Die ik doch uiten moet, eylaas benauwde vrouw!
Waar ik mij wend of keer, mijn ziel die splijt van rouw.
Al ga ik schoon naar 't bed en voeg mijn matte leden
tot d'overzoete slaap en meen door stilligheden
te rusten, maar eylaas mijn overzwak gemoed
wordt dan meest door verdriet en onrust laas gevoed.
In plaats van zoete rust, zo stort ik nare klachten.
Ja, roep wel overluid door vliegende gedachten:
o goddeloze feeks! Waar wilt gij met haar vliën?
Hier overgeve prij, ik heb u al gezien.
Uw vluchten is te laat. Gij zult het niet ontkomen,
dan loop ik vaardig na die mij eens is ontnomen.

O dat mijn lieve man al schrikkende ontwaak,
door 't overgroot gerucht, dat ik al schreiend maak.
Hij spreekt mij minlijk aan en zegt: mijn lief, mijn waarde,
mijn uitverkoren vrouw, dat gij u eens bedaarde.
Door al zijn lief gevlei en suikerzoete woorden
versmelt mijn droeve druk, o aangename woorden!

Guiomara gaat af

Scene 3

Don Jan

Don Jan komt op en verlaat zijn vaders hof

Don Jan:

Kom aangename dag, verdrijf deez bruinigheden.
Het helder blauw bekleed dringt door de duisterheid,
opdat ik door uw glans kan zien naar haar te treden
en uit mijn innig leed dat hier verborgen leit.
Ik zeg het hof adieu met al haar gulden zalen.
Ik zeg de jeugd adieu van 't adelijk geslacht,
met al de kostlijkheid, waarmee zij moedig pralen,
al zwierend over straat met al haar grote pracht.
Hoofse zeden, 'k zeg adieu. Adieu, ik ga vertrekken,
eer dat de goude zon haar overglanzig hoofd
komt beuren uit de zee. Ja, eer ze 't hof komt wekken.
Door hare schittering die 't kleed des nachts verdooft.

Don Jan gaat af

Het Derde Bedrijf

Scene 1

Majombe, Don Jan, Preciose, Rey van Heydinnen & Philippus

Majombe: Waar toeft gij schone maagd, om wie ik veel droefheden in 't binnenst van mijn ziel gestadig heb geleden door overbange vrees, sinds ik u vaardig stal en heb ik nooit ter deeg gerust geweest, maar al wat dat ik hoor of zie van enige geruchten, strak zegt mijn schrikkelig bloed: fluks spoedt u om te vluchten. Dan dunkt mij; komt de Schout, die mij gebonden leit na ene droef toneel. Mij dunkt daar wordt gezeid in mijne razernij: voort, voort, gij moet fluks sterven, dan bid ik om gena, maar ik kan 't niet verwerven, hoe drukkig dat ik krijt, ik moet gekluisterd gaan. Dan dunkt mij dat een beul mijn hals meent door te slaan, waarvan ik zo ontstel dat mijn matte leden zo sidderen van angst van boven tot beneden. En dit gebeurt mij laas, zodra als ik verschiet van 't één of 't aer gerucht en zij en weet het niet, dat ik dit lij om haar of dat ik haar genomen heb door mijn gauw bedrog of dat zij is gekomen van adelijk geslacht, want zij omtrent twee jaar oud scheen na mijn gezicht, als ik haar stal van daar zij rijkelijk stond getooid of hoe zij was geheten, dats nu de schone kaagd al heel en al vergeten. Maar in het eerst als men haar Preciose hiet, dan kreet zij en zij riep: Wijf ik en heet zo niet, Constance is mijn naam en staag zo kwam zij vragen: waar is mijn mooi gewaad? Dat moet gij nu niet dragen, maar alst weer zondag is. Het leit nu in de kas: zei ik, dan vraagde zij of 't nog geen zondag was. Zwijgt tong! Wie komt daar ginds? Het is de ridder. 'k Luister.

Zij schuilt

Zou hij mij hier wel zien? Wat nee, 't is al te duister
van 't hangende geboomt. Nu zal ik horen of
hij 't meent. Een enig hart is als een open hof.

Don Jan komt op

Don Jan: Kom, kom roemwaarde maagd verslindt al deez verdrieten,
O lokster van mijn zin! O siersel van het veld!
Naar u wend ik mijn gang, laat ik uw min genieten,
omdat ik helle zon mij geef in u geweld.
Laat zien, dit is de plaats daar ik haar heb bescheien.

Majombe: Zijn liefd' is ongeveinst. Hoe of zij zo lang beien.
'k Moet naar haar eens gaan zien.

Majombe gaat af

Don Jan: Ja, 't is dezelfde laan,
Ik vind mijn engel niet. Ik zal wat verder gaan.

Hij luistert

Daar hoor ik mijn godin al zingend hierwaarts komen.
De laan die schijnt verheugd. Ja, 't loof springt van de bomen
en daalt al strooiend neer op d'onbeplante aard
als recht, uw galm die lokt ons tot deez nedervaart.

Preciose met een rey van heydinnen zingen vanuit de coulissen

Lied

Preciose/rey Wij loven u met blije kelen
god Appol,
Voor het loffelijk meedelen
van uw rol,
die gij zo
gunstig boo,
waardoor deez zuivre zon
den prijs ook won.

Don Jan: Zij heeft de prijs behaald. Ik hoor haar Phoebus danken.
Zij is heel zoet gesierd met bla' en van lauwerranken.

Preciose komt zingend op met een rey van heydinnen

Waarvoor deze overschone
is omkranst?
Omdat zij best na uw tone
heeft gedanst.
Op z'n pas,
niet te ras,
maar geestig op z'n maat,
met fier gelaat.

Don Jan: 'k Wens u luk lieve maagd, benefens mijne groet,
met uw gewonnen prijs en met deez laurenhoed.
Uitmunster van deez eeuw aan wie ik deze leden
kom off'ren, mits ik haar niet hoger kan besteden
als aan uw helle glans, die ik volmaakter acht
als één uit 't welig hof van 't adelijk geslacht.

Preciose: Ik groet de ridder dan, gelijk ik van u werd
gegroot, maar 't schijnt mij vreemd dat hier uw edel hert
zou zijn gehuisd en dat gij uw volmaakte leden
komt bieden nu aan mij, die gij veel hoger kunt besteden.

Don Jan: Niets aangenamer als aan uw lofwaarde glans,
als ik uw schoon geniet, dan tart ik alle mans.
met u, mijn aardsgodin. Het zijn maar lompe kaerels,
die maar naar juffers zien, wiens halse met veel parels
aanloklijk zijn omkranst en niet eens ogen of
bij 't ijdele getooi iets is tot hare lof.

Preciose: O hoofse jongeling, wiens geest huist wijze reden,
met uw verlof, ik ga mijn grootmoer tegen treden,
die zoetjes hierwaarts komt.

Don Jan: Wel overzoete maagd
'k zal u geleien gaan, indien 't u niet mishaaft?

- Preciose:** De dienst is al te groot, die gij althans laat blijken aan een geringe maagd.
- Don Jan:** Mijn dienst, de eer moet wijken die ik mijn lief geniet. Hoe noemt gij die gering? 'k Acht mij de eer niet waard, mijn dienst al te gering om u mijn helle zon te dienen na uw waarden.
- Preciose:** Gij vleit mij al te hoofs
- Don Jan:** Mits dat ik op der aarde nooit liever als u zag
- Preciose:** Mijn grootmoer weest gegroet.
- Majombe:** En gij mijn lieve nicht.
- Don Jan:** 'k Groet u wel wijze vrouw en wens u veel gelukken, totdat de bleke dood uw leefdraad af komt rukken. Dat is mijn hoogste wens.
- Majombe:** O ridder hoog verheven,
'k wens dat de goede goden u van gelijken geven.
Dat is mijn wederwens.
- Don Jan:** 'k Dank u lofwaarde vrouw.
Nu stuurt gij mijne min nu ik het hoofs gebouw daar iedereen naar haakt, op 't spoedigts heb verlaten. Op hoop dat ik bij deez uw lieve onderzaten, naar uw wel wijs gebiën mocht leiden deze leën, na uw gebo'en en wet die 'k willig wil bekleën met ijverige dienst.
- Majombe:** Hoe zou gij trotse ridder u voegen na ons wet?! Ik schrik, ik beef, ik sidder van 't geen ik van u hoor
- Don Jan:** Ik ben bereid te leven geheel na uw gebiën. Wil mij maar daad'lijk geven een kleed van uw gezin, opdat ik 't hofs habijt

met al de slenterij van mijne leden smijt.
Daar! overwijze vrouw, daar is veel kostlijkheid,
van parels en van goud en onderin daar leit
een mooie som van geld. Ik heb al deez juwelen,
mee uit ons hof gebracht, om aan u uit te delen,
omdat ik heb gezien, dat g'over deze schaar
zo loffelijk regeert. 'k Heb met verwondring daar
met voordacht op geoogd, zodat ik met verlangen
na u kwam herwaarts gaan.

Majombe: Heer ridder, wij ontvangen,
met overgrote vreugd u onder ons geslacht,
mits dat gij edele held na ons wijs ijvrig tracht.

Don Jan: 'k Dank u bejaarde vrouw. Wat zegt mijn uitverkoren?

Preciose: Ik heet u wellekom

Don Jan: Nu is de tijd geboren
waar naar dit lievend hart als aamloos heeft getoef.
Ik dank u aardsgodin. Nu is mijn ziel geschroeft
aan 't onweerbreeklijk luk; mijn schoonste van de wereld,
wiens overzuivre geest is loffelijk bepereld
met goddelijke deugd, ik zweer u eeuwig trouw
en bid mijn zuivre zon en u eerwaarde vrouw,
dat wij in aller ijl op 't spoedigsts mochten trekken
uit dit bekend gewest naar d'allervreemdste vlekken,
eer dat ik word bekend van mijn beroemd geslacht,
die mij in korter wijl gaan zoeken zullen.
Daarom zo 't u gevalt, zo laat ons vaardig treden
uit dit vervaarlijk woud, opdat ik mij verkleden
mag in een vreemd gewaad op uw uitheems fatsoen.

Majombe: Hier komt de priester aan om d'offerhand te doen.

Don Jan wordt verkleed

Philipus: Ziet ridder, nu staat gij voor één van onze goden.
Dit is Merkuur die ons stelt wetten en geboden.
Ik vraag u nu voor hem of gij noch zijt bereid

met ons te gaan en staan. Gelijk gij hebt gezeid,
dan of gij zijt bedacht?

Don Jan: Bedacht! O nee, mijn woorden
die binden vaster heer als d'aller taaiste koorden.

Philippus: Eer g'u aan ons verbindt, zo komt wat hierwaarts aan,
en luistert vlijtig of deez wet u aan zal staan.
Wij nemen ons behoef. Wij sparen voor geen kindren.
Wij leven zonder zorg. Wij denken om geen mindren,
als 't vastgehuisde volk, dat staag naar rijkdom tracht.
Wij voelen daar niet om, dat wordt door ons veracht,
mits dat de grootste schat op aard is 't welgenoeegen:
daar zijn wij mee begaafd. Wij weten van geen ploegen.
Wij moeien ons ook niet met spitten en gezaai,
met planten of gewie, met dorsen of gemaai,
noch al wat werken heet en evenwel zo krijgen
wij door behendigheit, daar anderen om hijgen,
al wat ons nodig is. Wij leven van het groen,
als van de verse dauw de geurge bloemen doen.
Wij weten ons behoef als 't wilde vee te halen.
Wij dingen nimmermeer mits dat wij nooit betalen.
Wij nemen hier of daar het één of 't ander dier.
De bosen levren hout. De stenen geven vier.
Wij wandlen zonder vrees. Geen zorg komt ons aandringen.
Geen hof mag ons gebiën. Geen keizer kan ons dwingen.
Wij gaan als eignaer tot aan des werlds end,
zo wijd als 't hemels licht haar schijnsel neder zendt.
Ziet, dit is onze wet, die ik u heb ontvouwen
en die moet gij als wij in alles onderhouden.
Kom, eedle jongeling, kom opent nu uw hert,
opdat wij blijkelijc zien, of gij ons broeder werd,
dan of ons enge wet kan tegen uwe zeden.

Don Jan: Nee grijze vader, ik zal die op 't nauwst natreden.

Phillippus: Ik steek het reukwerk aan. Wij danken u Merkuur!

Allen: Wij danken u gelijk.

Philipus: Kom vluchten wij nu fluks uit uwent vaders rijk.
Hoe noemt men u ten hof?

Don Jan: 'k Wordt daar Don Jan geheten.

Philipus: Gij zult die eedle naam afleggen en vergeten.
Andreas zult gij zijn
.

Scene 2:

Catherijne & Guiomara

Guiomara, de Landt-drostin in 't Ledikant

Catherijne: O God, wat mag hier zijn dat ik strak hoorde ruizen?
Het scheen een vreeslijk dier, dat naar begost te bruizen.
Wel daar begint het weer. 't Schijnt in het bed te zijn.
Ik moet eens zoetjes gaan en schuiven de gordijn.
Eylaes, het is mevrouw. Zij moet iets ijslijks dromen.
Zal ik haar wekken gaan? Nee, 'k durf niet bij haar komen.
Maar ik zal hier vol angst, met groot verlangen staan
totdat zij weer ontwaakt en dan fluks bij haar gaan.

Guiomara: Wie rukt mijn geestje uit zo overgrote vreugden?
Ay droom en vlucht niet weg, gij die mij heel verheugden
door uwe zoet bedrog.

Catherijne: Ik groet mevrouw. Hoe ist?

Guiomara: Ach, ach, Cathrijn, ik droom.

Catherijne: 't Is als ik had gegist.
Mevrouw ik hebt gehoord. Ja, achter in de koken
klonk uwe nare stem, als of 't begon te spoken.
Ik ben ervan verschrikt. Ik bid mevrouw vertelt
de wonderlijke droom, die u zo zeer ontsteld.

Guiomara: Cathrijn, mijn waarde maagd, 'k was lukkig en onlukkig.
'k Was treurig en verheugd, vervarelijk en drukkig
en nu en weet ik niet door schrik hoe dat ik ben
van deze vreemde droom, ja ik mijzelf nauw ken.
O akelige droom, gemengd met zoetigheden,
ai vlucht zo schichtig niet.

Catherijne: Mevrouw stelt u tevreden,
en wil aan mij uw droom verhalen. Eed'le vrouw
misschien is 't de voorbo van die uw bittre rouw

doen smelten zal tot niet of heel in vreugd verkeren.
Gelijk dat veel gebeurt.

Guiomara: Dat gunt de heer der heren.
Nu luistert toe Cathrijn.

Catherijne: Mevrouw ik luister al
met ijverig verlang, hoe uw droom luiden zal.

Guiomara: Ik droomde dat ik in het groen
huisvesten van de diepste kuilen,
gelijk de schaperovers doen
als zij bij haar afzetsels schuilen
en dat ik heel veranderd waar,
Cathrijn, van hoofden tot de voeten,
in een beerin! Och wat gevaar
kwam mij, kwam mij doen mee ontmoeten.
In die gestalt? bijna een kwel,
als mij (eylaes!) is overkomen,
mits dat mij in dat beestenvel,
mijn enig jong mee werd ontnomen
door ene wrede wolf. Toen rende ik bedrukt
door 't wilde woeste woud, met naar en ijslijk huilen,
en zocht al gillende in donkre wolfskuilen,
maar 't waar al tevergeefs. Ik vond mijn beestje niet.
'k Liep jankende naar mijn hol en brulde daar en liet
niet af van naar gekrijt, totdat ik het verloren
mijn jonge beestje vond, dat ik zo had verkoren.
Toen waar ik in mijn schik, Cathrijn, ik was so blijd!
Gedaan was al 't gejank, 't geloop, 't geknor, 't gekrijt,
't gebalk en al 't getier was toen geheel verdwenen.
Ist niet een vreemde droom, die mij nu is verschenen?

Catherijne: Deez droom die zeid ons iets.

Guiomara: Dat deze iets beduidt,
vertrouw ik zekerlijk.

Catherijne: Ik zoude leggen uit
op uw verloren kind en vastelijk geloven,

dat gij in korte tijd door hulp van hierboven,
Constance weer zult zien, mits gij 't verloren beest
noch wedervond mevrouw.

Scene 3:

Jorde de nar & page

Jorde: O, mij ik zin zo moe van zulken hieten tocht!
En om niet? Dat's spijgh, hoe hebben wij gezocht?
Hoe hebben wij gewoeld? Hoe hebben wij gekeken?
En krijgen hem niet? Hij is fijntjes deurgestreken
en laat ons after zien. Hoe kan het van zijn hart?
Daar 't zijn zuster en mij en zijn vader zo smart!
De man die viel in zwijm, zodra hij 't hoorde zeggen
en zijn zuster goe meid zou mee hebbe gaan leggen
van haarzelleve, hadden wij haar niet gestut
met een gemakkelijke stoel onder 't lijf, ey gut!
Zij was zo benauwd, wat was daar al te stellen!
Jawel goe luitjes ik kant je niet al vertellen.
Wij deden zulken weer eer dat zij allebei
weer tot haar zelve kwamen en toen wast: hier hey
Jorde en al d'eedlen, Fredrik en Don Steven.
Och mijn zoon, och mijn broer, Don Jan heeft ons begeven!
Tijt daad'lijk op de bien, ziet wakker in de wind!!
Voort rep je lome lijf en zoekt tot dat j'em vindt!
Wij tegen op de reis, daar wij nu weer af komen
en hebben de ridder of niemand niet vernomen,
als een deel heidens, daar ik allenig bij liep.
Daar was één van mijn maats die al: Jorde Jorde, riep.
Ik docht: roep je wat? 'k Zei: kan je goeder geluk zeggen?
Ja, zei een zwarte pry, jij most kruiste munt in jouw hand leggen,
dan kan ik na de konst onder en boven d'aard zien.
Ik beefde en hield me vast aan de vervaard stien,
doch ik gaf ze mijn hand met twee beschimmelde stuivers.
'k Docht 't is al goed neem mee, voor die begrimmelde snuivers.
Toen begost zij te preutlen met een vreemde greep,
wees zij mij groot geluk. Aan die vouw en die streep
beduidde zij, dat ik nog ridder zou worden
en dat ik een Kruisheers dochter hebben zou.

Page: Jorde!
Kom in huis! Is't nou tijt te praten bij de buurt?

Jorde: Zin jij nou jonker? Wel hey heb jij mij gehoord?

Page: Mijn heer roept: gaat voort.

Jorde: Hoe ist zal ik 't jou vragen,
zeg snappertje? Ik zal het eens aan mijn vrouw klagen,
dat jij mij zo besnauwt as ik bij de lui bin.
Ik zelt hem wel vergelden as ik ridder sin.
Ik mag gaan en zien wat dat ik moet bestellen,
as ik weer kom, zel ik 't joulieden voort vertellen.

Scene 4:

Majombe, Preciose, Andreas & Phillipus

Majombe: 't Is wel een groot geluk dat wij de halve zot
zo kregen aan een kant.

Preciose: Ik dacht nu ist verbrod.

Andreas: Ik ben te zeer vermomd, deez deken hem verblindde.

Majombe: Hij oogde al naar u, toen 'k sprak van zijn beminde.

Andreas: Mijn uitgelezen hart, nu zijn wij uit de ogen
van mijn heer vaders volk, zodat wij nu wel mogen
wat rusten hier int groen.

Preciose: Dats goed, want ik ben moe.
Kom bestemoer zit neer.

Majombe: Ey gaat tot ginder toe,
Daar aan dat herenhuis, ik zal d'inwoonder bidden
om herberg in zijn schuur.

Het Vierde Bedrijf

Scene 1

Leanna, Wilhelmus & Andreas

Leanna: Hoe lang valt d'eenzaamheid voor vrolijk'ke jonge lieden!
Ik wil mijn speelgenoot door mijn knaap ontbieden.
Wilhelmus!

Wilhelmus: Hier mevrouw.

Leanna: Gaat eens naar mijn gespeel
Margriet en noodt haar hier bij mij met een heel
beleefde groet.

Wilhelmus: Mevrouw, achter zijn zulk een hopen
Waarzeggers. 't Is van 't volk die zo achter landlopen.
Zij vragen uw vrouw moeder of zij in de stal
huisvesten mogen.

Leanna: Gaat doet uw boodschap fluks.

Wilhelmus: 'k Zal.

Leanna: Zegt haar dat ik verlang dat zij mij komt bezoeken.
Zij komt zo weinig uit, dat doen de wijze boeken.
Daar is zij in verward. Ga komt terstond weerom.
Ik moet dat volk eens zien.

Leanna gaat af

Wilhelmus: Als ik weer kom,
moet ik mee als de meisjes naar mijn geluk vragen.
Om de nieuwigheid zal ik een stuivertje wagen.
'k Heb wel gehoord, dat zij meer kunnen zien als wij,
want ouwe Sanne-buur vertelde eens dat zij
in haar jonkheid door de heidens ja al haar zaken

waren gezeid. Hoe 't haar ging en hoe zij 't zou maken,
Dat haar altemaal zo geschiet is, zo zij zeid.
Nu ik mag mijn boodschap doen met een gauwigheid.

Wilhelmus gaat af..Leanna komt op

Leanna: Wat schort mijn vrolijk hart? Wat letten mijn leden
nu ik dat heidens rot beoogd heb? Wat is dit!?
Ontstelt mij nu mijn geest, door t zien van schone leden?
Wat komt mij aan (eylaas!), och hoe ontkom ik dit?
Ontroert de liefde nu mijn wel geruste zinnen?
De liefde dwingt mij nu een heiden te beminnen.
Ik waar nog huden blij, dus eel te zijn van bloed.
Nu wens ik dat ik waar van minder opgevoed.
Nu weet ik geen behulp. Wij zijn te ongelijk.
Hij is voor mij te arm en ik voor hem te rijk.
Al lang genoeg bera'en ik kan niet van hem vliën,
wel brave jongeling. Ik zal hem hier ontbiën.
'k Heb op zijn naam gelet. Hij werd Andreas geheten.
Daar komt mijn jongen aan.

Wilhelmus: Mejuffer, Maragriete
zei, dat zij had verzoek van juffren uit de stad,
zodat zij niet en kan maar zij ontbiedt u dat
zij morgen komen zal met hare nicht Maghd'lene.
Wij wenst u goedendag.

Leanna: 't Is wel. Gaat daadlijk hene
en haalt die heiden hier, die men Andreas heet.
Hier bij mijn in den hof.

Wilhelmus: Wat of dit beduidt? 'k Weet
mevrouw wil haar geluk van hem eens laten lezen.

Leanna: Gaat heen! Gaat!

Wilhelmus: Wel mevrouw,
hier is de jongeling.

Leanna: 't Is wel. Gaat gij nu heen

Andreas: Mevrouw, 'k wens u veel heils.

Leanna: En ik u van gelijken.

zij wijkt te zijden af

Ach dat ik niet en mag vrijpostig laten blijken
de liefde die ik hem draag, hen die daar minst op peinst.

Andreas: Zij schijnt op mij verliefd. Hier dient vooral geveinst.

Leanna: Laat zien ,men zegt dat zij in handen kunnen kijken,
waar dat het hart naar haakt. Laat uw kunst hier eens blijken,

Zij gaat bij hem.

Daar is mijn rechterhand. Doet mij nu eens verstaan,
wie dat ik heb bemind en zo gij 't net kunt ra'en,
wie 't is en hoe hij heet of waar hij is geboren.
Hier is uw loon.

Andreas neemt haar hand en wijst.

Andreas: Mevrouw, die gij nu hebt verkoren,
na ik bespeuren kan, is een fris edelman
uit een doorluchtig huis en is genaamd Don Jan,
maar die is al verzeid. Ja hij zou liever sterven,
eer hij zijn vast verbond, zou breken of haar derven
die hij zo trouwlijk lieft. Mevrouw, ik weet niet meer.

Leanna: Gij hebt in all's gemist, ten is geen edel heer,
noch hij heet geen Don Jan.

Andreas: Niet? Zo ist mij vergeten.

Leanna: U kunst en gaat niet vast. Hij wordt Andreas geheten,
die mij, mijn ziel ontruk. Gij zijt, gij zijt de geen,
die mijn versteende hart, dus murruw weet te kneën.
Ik maak u heer en voogd van mij en van mijn erven,

die ik alreeds bezit en die ik niet kan derven,
wanneer mijn moeder rust. Zij is heel machtig rijk
van landen en gebouw, is niemand haars gelijk.
Ik ben haar enig kind. Gij zult het tweede zijn,
zo gij naar onze wijs wilt treden neffens mijn.
Andreas wat zegt gij?

Andreas: Ik dank u milde maagd,
'k Heb mij aan één verloofd

Leanna: Weest daarom niet versaagd. Wie ist daar gij u aan verbond?

Andreas: De schoonste van ons rot de sterkst' die ik ooit vond

Leanna: Ik ijs daarvoor. Andreas liefst gij zo een heidinne?

Andreas: Die ruilde ik niet voor de grootste koninginne.

Leanna: Mijn liefde is getergd. Wat zal ik nu bestaan?

Andreas: Ik dank en groet mevrouw. 't Is tijd voor mij te gaan.

Leanna: Gaat heen ondankb're mens! Wat zal ik nu aanrechten?
Wil 'k met Aplonia uitrukken deze vlechten?
Nee, 'k wil de Griekse maagd gaan volgen op de hiel,
die omdat zij haar lief moest derven hare ziel
deed ruimen door het staal. Eylaes! Wat komt mijn over?
Ik tast mij zelve aan. Zal mij een schelm een rover
zo 'r durven afslaan? Nee, och nee, dat lij ik niet.
Ga heen verharde mens wacht niet dan wraak, ja zal iet
bedenken tot zijn loon. 'k Heb mog niet lang geleden
een reden afgezet en u heb ik gebeden!!!
Zeg op! Wat zal ik doen, mijzelleve doorsteken?!
Dan bleef hij ongestraft. Aan wie zal ik mij wreken?
Dats goed....welaan ik zal...maar wat kan ik hem doen?
Laat zien....dats wel bedocht. Moet ik mij vaardig spoen?

Wilhelmus komt op

Waarom 'k zal daarvoor zijn. Wilhelm 'k zal u hier beiden.

Legt dit in allerijl in 't baaltje van de heiden,
die daadlijk bij mij was. Ziet dat gij 't wel beschikt.
't Is van een wolvenhuid en het is toegestrikt
met ene rode snoer. Dat niemand van hen allen
uw doen bespeurt.

Wilhelmus: Wel. Mevrouw begint te mallen.
Schenkt zij die schooier dit en zonder dat hij 't weet?
Wat leidt'er mij ook aan. Ik doe dat zij mij heet.

Wilhelmus gaat af

Leanna: Ik zal hem deze smaad nu duur genoet doen boeten,
zo 't gaat naar mijn beleid. Daar komt mijn jongen al.
Hoe ist?

Wilhelmus: Mejuffer 'k vond niemand in de stal,
dan die Andreas, die verbaast zag in alle hoeken.
Ik vraagde hem terstond: wie dat hij daar ging zoeken:
Och! zeide hij: ons volk, en ging ter deuren uit.
Toen nam ik het sieraad en greep de wolvenhuid,
gelijk gij had belast en deed ze daadlijk open
en stak 't heel onder in.

Leanna: 't Is wel. Nu zult gij lopen
fluks naar de schout van 't dorp en zeggen dat hij voort
met zijne dienaars komt, want als hij zulks hoort,
zo zal hij denken hier is 't één of 't aer gestolen.
Gaat doet uw boodschap wel, maar houd het wel verholen

Wilhelmus: Wel dits een donkre zaak, dit kan ik niet verstaan.
Het is dan zo al als 't is. Ik moet om de schout gaan.

Scene 2:

Leanna, Aaltje, schout, Machiel & Robbert

Leanna: Och help, help, help buren, dieven, dieven!!!
Och buren buren helpt, sta bij.

Aaltje: Wats uw believeven?

Leanna: Ik ben bestolen, help, mijn paarlen en mijn goud.
Och, och, och, och, och, och.

Aaltje: Ginds komt mijnheer de schout.
Kijk of het wesen wil.
Ik heb 't hem laten weten.

Leanna loopt de schout tegemoet

Leanna: Waar blijft mijnheer zo lang? Ik mis een paarlenketen
en ook een gouwe bag.

Schout: Mevrouw, wie is de dief?

Leanna: Wat nood was 't wist ik 't heer, 'k wou dat gij hem al had.

Schout: Dat was heel na mijn wens. Op wie meent gij 't na gissen?

Aaltje: Met verlof juffrouw buur,
de heidens waar zijn die?

Leanna: Die zijn al uit de schuur.

Aaltje: Al weg? Zoveel te meer zou ik 't op haar vertrouwen.

Schout: Hoe!? Zijn hier heidens? Spreek, waar is 't daar zij haar houwen?
Dat is een vuil gespuis.

Leanna: Mijn heer dat weet ik niet.

Zij zijn hier flus geweest, mits dat men haar toe liet
te slapen in de schuur door moeder goedigheden.
Ik weet in 't minste niet, mijn heer, om wat voor reden
dat zij vertrokken zijn.

Schout: Bij haar liën schuilt de man.
Mevrouw, is 't lang verleën?

Leanna: Geen half vierendeel van een uur.

Schout: Op mannen sluit het bos aan alle kanten.
Mevrouw stelt u tevre'en, zo het die gauwe kwanten
maar hebben, zo krijgt gij 't voort weerom.

Schout en zijn dienders gaan af

Scene 3:

Leanne, Aaltje, Fietje, Andreas, Philippus, Majombe, Preciose, Ancil, schout, Machiel, Robbert & Sander

Aaltje: Ay kijk eens ginse eer, komen zij daar niet aan?

Fietje: Och ja daar zijn zij al, zij benne al gevaen.

Machiel: Voort gaat voort.

Andreas: Zeg, ay zeg wat hebben wij bedreven?

Robbert: Dat gij gestolen hebt, dat moet gij weder geven.

Philippus: Wie heeft er van u goed?

Machiel: Dat zal men straks bezien.

Fietje: Wel dieven ben jij daar, meen jij zo deur te vliën?

Andreas: Waarom doet gij ons vangen?

Leanna: Omdat gij diefse hoop mijn paarlen weer zou langan.

Majombe: Wij hebben niets van u.

Schout: Hebt gij de schelmen hier?

Robbert: Daar zijnder ons ontvlucht. Wij kregen maar deez vier.

Andreas: Wat wilt gij doen? Wats dit?

Schout: Hoe durft gij dat nog vragen?
Fluks geeft 't gestolen goed.

Andreas: Mevrouw bekijk mijn baal, zo gij daaruit kunt halen iets dat u toebehoort, ik zal het u betalen.

Schout: Doorzoek zijn goed.

Robbert: Ziet hier!

Het sieraad valt uit de baal van Andreas.

Schout: Gij overgeven fiel!

Sander: Hij houdt hem heel verbaast.

Schout: De boeien, voort Machiel!
Voort bindt den rover vast.

Sander: Ik moet hem eerst eens groeten
op mijn manier. Hou daar!

*Sander (een soldaat) slaat Andreas. Andreas neemt Sanders degen van zijn lijf,
loopt toe en steekt hem dood, waarvoor Andreas gevangen genomen wordt.
Preciose valt in zwijm.*

Andreas: Dats voor uw vinnig groeten.

Sander: Ay mij, ay mij, ik sterf.

Aaltje: Och help de man is dood.

Machiel: Geeft u gevaen.

Andreas: Staat af eer ik u me doorstoot.

Preciose: O Goden, beschermt mijn liefm ay mijn!

Majombe: Och Preciose!

Andreas: Mijn engeltje hoe ist?

Preciose: Och mijn lief?

Machiel: Hier gij boze schelm, voort, voort.

Het Vijfde Bedrijf:

Scene 1:

Don Ferdinando d'Assevedo, Louis, Guiomara, Schout, Leanne, Andreas, Preciose, Majombe, Philipus en Ancil.

Don Ferdinando: Louis!

Louis: Alhier mijn heer.

Don Ferdinando: Gaat eens bij mijn gemaal.
Zeg dat zij dadelijk moet komen in de zaal.

Louis gaat af en komt op met Guiomara

Guiomara: Ik groet mijn lieve man.

Louis: Mijn heer de buitenschout brengt heidenen gevangen.
Hier komen zij al aan.

Schout: Ik groet mijn heer en vrouw..

Don Ferdinando: Wat hebt gij hier voor volk?

Schout: 't Is één die deez juffrouw,
haar parelen en goud door liste heeft ontdragen,
En daar-en-boven heeft deez schelm een man verslagen.

Don Ferdinando.: Voort leidt de moorder weg en brengt de dode man
mee tegen morgen hier, dat hij hem spieglen kan
aan 't geen hij heeft gedaan, eer dat men hem doet sterven.

Schout gaat af met Andreas

Scene 2:

Don Ferdinando, Guiomara, Leanne, Preciose, Majombe, Philippus, Ancil & Catharijn

Majombe: Gaat. Bid.

Preciose: Gena, mijn heer laat hem gena verwerven.

Guiomara: Ik zag nooit schoonder maagd.

Don Ferdinando: Noch ik, mijn waarde lief.

Preciose: Die gij doen sluiten hebt en is geen schelm noch dief,
noch ook geen moordenaer. Hij moeit hem met geen stelen.
Hij weet niet hoe het komt dat deez juffrouws juwelen
zijn in de baal geraakt.

Leanne: Ja, kon gij dat mijnheer wijsmaken.

Don Ferdinando: Zwijg, ay zwijg, haar klachten doen me zeer.
Om deze dieverij en zou men hem niet doden,
Had hij geen moord gedaan?

Preciose: Is dit een moord? O goden!
Hij heeft hem niet vermoord, mits d'overleden man
hem gaf een vinn'ge slag en het ging hem niet an.
Hij kon niet minder doen mijnheer als hem verweren.
't Is zo. 'k Bid voor hem, laat u mijn klagen deren.
Gena, gena mijnheer, om godes wil gena.

Don Ferdinando: Het is niet in mijn macht, dat ik hem weer ontsla.
Hij brengt zijn vonnis mee. Zijn daad heeft hem verwezen.
Eer dat hij sterft zal men 's lands wetten hem voorlezen.

Preciose: Sterft hij mijnheer, ik volg hem na in 't nare graf.
Hij is mijn bruidegom, die mij zijn trouwe gaf.
Uit loutre liefd' mijnheer, ay doet ons nog niet scheien.
't Is al te vroeg.

- Guiomara:** Eylaas! Hoe deerlijk luidt haar schreien!
Preciose valt op haar knieën voor Guiomara
- Guiomara:** Mij deert uw ongeval o jonge schone maagd!
Hoe oud zijt gij nu wel?
- Preciose:** Grootmoer, mevrouw die vraagt,
hoe oud dat ik al ben.
- Don Ferdinando:** Ik ga, mijn uitgelezen,
eens in den raad op 't hof. 'k Zal straks weer bij u wezen.
Don Ferdinando gaat af Preciose volgt hem
- Preciose:** Mijn Heer ontferm u toch.
- Majombe:** Mevrouw die frisse blom
is nu haast vijftien jaar.
- Guiomara:** Och dat vernieuwt weerom
mijn druk. O grote God is mij dit zo beschoren,
dat ik zal nimmermeer iets van mijn dochter horen?
Constance zal ik u mijn leven niet weer zien?
Dan dunkt mij neen, dan ja, zou het nog wel geschien?
- Majombe:** 'k Sprak u wel eens alleen.
- Guiomara:** Gaat gij al te samen binnen.
- Leanne:** Wat of de loze feeks nu weer zal gaan beginnen?
Leanne, Philippus en Ancil gaan af
- Guiomara:** Spreekt nu uw mening uit.
- Majombe:** Mevrouw uw waarde kind,
en is niet ver van u, daar gij zo droef om bint.
- Guiomara:** Uw ijd'le klap komt mij tot schreien weer vermanen.

Majombe: Hier valt de oorzaak neer van al u bittre tranen.
Ik heb - o waarde vrouw!- Ik heb dat feit bestaan.
Ik roofde u uw kroost. Ik voerde 't hier vandaan
en liet u in de kwel. Mevrouw wilt mij geloven,
't was om 't sieraad te doen, dat dacht ik maar te roven
en dan uw enig kind te zetten op de straat,
maar 't gaf mij zulk een lach met een zo zoet gelaat.
Een lach lofwaarde vrouw, ik zal 't u al ontdekken,
een lach die mijne zin zo vast tot haar kon trekken,
dat ik het lieve wicht voor mijne dochter hiel.
'k Heb meer voor haar gezorgd als voor mijn eigen ziel.
Ik heb haar opgevoed. 'k Heb haar voor alle rampen
zo trouwelijk beschermd, dat haar nooit droeve dampen
van onluk zijn ontmoet. Ik ging haar stadig na.
Schenkt mij hiervoor Mmvrouw ik bid gena, gena.

Guiomara: Och wat ontmoet mij hier? Gij doet mij weder dromen
Gelijk de jongste nacht.

Majombe: Gij zult daar straks uitkomen.
Mevrouw hier is uw goed. Mevrouw beziet deez brief.

Guiomara: Och zou 't wel waarheid zijn?

Majombe: Ja 't.

Don Ferdinando komt op

Guiomara: Zijt gij daar mijn lief?

Don Ferdinando: Wat komt u aan? Wat ist? Waarom ziet gij bekreten?

Majombe: Mijnheer doorleest deez brief. Gij zult het dan wel weten.

Don Ferdinando leest het briefje hardop voor

Don Ferdinando: "Het jong dochterken dat bij mij is en dat ik den
naam van Preciose gegeven hebbe, heet eigenlijk Constance,

en is een enig kind van Don Ferdinando d'Assevedo ridder van Calatrava ende van vrouw Guiomara de Meneses. Ik stal hetzelfde kind in de stad van Madril op Hemelvaartsdag ten elf uren, in 't jaar duizendvijfhonderdvijf-en-twintig. Ik hebbe dit korts daarna alzo vernomen en goed gevonden 't zelve bij memorie te stellen, misschien of het schier of morgen te passe mochte komen."

Don Ferdinando: Wie heeft dit schrift versierd? Hoe komt gij aan dit blad?
Wat vreemdigheid is dit? Fluks zeg mij hoe en wat.

Majombe: Mijnheer ziet dit juweel.

Don Ferdinando: Ziet lief, dit is ons wapen.

Guiomara: Ay mij! ik sterf van vreugd!

Don Ferdinando: Eylaas, zij schijnt ontslapen.
Waar is haar kamermaagd? Cathrijn och helpe Cathrijn!

Catharijn: Hoe? Wat belieft mijnheer?

Don Ferdinando: Gaat ras, haalt wat azijn.

Guiomara: Och lief!

Don Ferdinando: Hoe ist mijn hart?

Guiomara: Ay gaat dat wijf eens vragen,
waar 't kind is en of 't leeft dat dit goud placht te dragen.

Majombe: Och ja genad'ge vrouw, die gij hier daadlijk zaagt,
is uw verloren kind.

Guiomara staat haastig op en kijkt waar Preciose is

Guiomara: Waar is de schone maagd?
Waar is zij?

Catharijn: De heidinne mevrouw?

Guiomara: Ja, waar is die?

Catharijn: Mevrouw, zij zit daarbinnen.

Guiomara: Mijn kind! Dat moet ik zien!

Guiomara loopt haastig af

Don Ferdinando: Hoe komt gij aan ons kind?
Zeg goddeloze. Zeg!

Majombe: Genadige ik bint,
die 't vruchtje van uw trouw zo eerloos heb gestolen,
dat met ons hele rot, doch, eerlijk heeft gaan dolen.
Och och erbarmt u toch, vergeeft het mij mijnheer.
Heb ik het u ontroof ik breng het u nu weer,
Loont mij dat met genade.

Don Ferdinando: Gij beest,

Majombe: Mijnheer, genade.

Scene 3:

Guiomara, Don Ferdinando, Preciose, Majombe, Philippus, Ancil, Leanne & Louis

Guiomara: Mijn lief aanschouwt uw kind.

Don Ferdinando: Is 't waar mijn vrouw?

Guiomara: Och ja. Ay lief ziet hier de wrat en d'aangewassen tenen.
Zij is't en twijffel niet.

Don Ferdinando: Nu is ons leed verdwenen.

Preciose: Grootmoeder, wat is dit?

Guiomara: Zij is uw grootmoer niet.
Zij stal u lieve kind en liet ons in 't verdriet.
Zij heeft u weggevoerd, dat nu haast dertien jaren.
Gij zijt ons eigen kind daar wij zo droef om waren.

Don Ferdinando: Zijt welkom waarde kind.

Preciose: Ik dank mijn vader zeer.

Guiomara: Ik kus u wellekom.

Don Ferdinando: Ik dank mijn God en heer

Guiomara: Ontslaat haar lief.

Don Ferdinando: Sta op, het is u al vergeven.

Majombe: Ik dank mijn heer en vrouw voor 't schenken van mijn leven.

Guiomara: Mijn lief ik zwem in vreugd.

Don Ferdinando: en ik mijn blijde vrouw.

Preciose: En ik -ach vader lief -verdrink straks in de rouw,

zo gij mijn bruidegom nog langer houdt gevangen.
Ay moeder bidt voor hem, hij zal na mij verlangen.

Guiomara: Contance is uw naam, Constance ach mijn kind!
Liefst gij die heiden nog, hoe blijft gij dus verblind?

Don Ferdinando: Mijn dochter wat is dit? Gij moet om hem niet denken.
Ik zal u naar uw staat wel aan een ridder schenken.

Constance: Hij is geen heiden. Nee, de schijn heeft u verleid.
Hij 's uit geen heidens bloed, die vader mij ontzeid.
Hij is een edelman. Hij heeft zijn vaders staten
uit liefde die hij mij droeg, zo blijdelijk verlaten.

Don Ferdinando: Is dat al waar mijn kind?

Leanne: Mijn hart wordt zeer bezwaard...

Leanne gaat af

Majombe: Ik zal 't u laten zien. Het kleed dat gij bewaart
Philippus, breng dat hier. Mijnheer dit zijn de kleren
van de gevangen held, die haar zijn trouw dorst zweren
schoon dat hij niet en wist of zij was een heidin,
dus laat de ridder los, de pronk van 't hofgezin.
Ja Don Francisco de Garkame is zijn vader.

Don Ferdinando: Die naam is mij bekend.

Majombe: Mijn heer ay luistert nader.
Hij is genaamd Don Jan Garkame, die het hof
om hare bij zijn liet. Ja, niemand weet hier of.
Zo stil is hij gevluht. Hij dorst het thuis niet zeggen,
als door een stom papier, dat hij heeft laten leggen

Don Ferdinando: Louis! En gij gaat heen ontsluit de vrome held.

Guiomara: Ik dank u goede God, mijn lief 't schijnt dat ik smelt
van ongemene vreugd, mijn kind, mijn zoete Engel!
Ik kus u duizendmaal. Ginds komt uw bruidgom nader.

Scene 4:

Constance, Don Jan, Don Fernandino, Guiomara

Constance: Dit is mijn moeder-lief en dits mijn eigen vader.

Don Jan: Dat heb ik lief verstaan. o wonderlijk geval!
Ik dank mijn heer en vrouw, maar God nog boven al.

Don Ferdinando: Ontvangt uw waarde Bruid, ik zal u laten trouwen
met adelijk gevolg van jonkers en juffrouwen,
op 't allerspoedigste. Ik wens u 's werelds vree,
Hier na het Hemelrijk.

Guiomara: Die wens wens ik u mee!

Einde

Vondel was een Vrouw

De uitgave van Catharina Verwers' blijspel *Spaensche heydin* is een bescheiden, maar zeer nodig eerbetoon voor de eerste Nederlandse vrouw die publiceerde voor het theater. Het stuk was tevens het startpunt voor het theaterproject *Vondel was een Vrouw*, dat in 2020-2021 is opgezet door Theater Kwast. Met *Vondel was een Vrouw* brengt Theater Kwast vergeten toneelschrijfsters weer volop in de aandacht, met opvoeringen van hun werk, een podcast, een samenwerking met de Theaterencyclopedie en nu de publicatie van deze toneeltekst bij De Nieuwe Toneelbibliotheek. Want, Vondel, Bredero, P.C. Hooft: wie kent ze niet? Maar wie heeft er gehoord van Katharina Lescailje, Lucretia van Merken of Catharina Questiers? Stuk voor stuk vrouwen die door hun tijdgenoten in de 17e en 18e eeuw werden gezien als de nieuwe 'Vondels' van het toneel, maar in de 19e eeuw geen plek kregen in de literaire canon en daarmee gedoemd werden tot de vergetelheid.

De bewerking

Om de tekst nadrukkelijk voor hedendaagse opvoering geschikt te maken, zijn er enkele wijzigingen aangebracht in de originele tekst, die [online](#) integraal te raadplegen is. Hiervoor is de werkwijze van Theater Kwast leidend geweest. Alle encenseringen en opvoeringen van Theater Kwast zijn een zoektocht naar de theaterpraktijk van de 17e en 18e eeuw. In plaats van voordrachtskunst, wil Theater Kwast écht theater maken en het potentieel van deze oude teksten herontdekken. Een aantal randvoorwaarden uit 17e en 18e-eeuwse schouwburgen zijn bekend: er was geen vierde wand in het theater en er was direct dialoog met de zaal (ook voor de verstaanbaarheid). Naar het theater gaan was een sociale gebeurtenis en het publiek gedroeg zich zoals wij nu nog gewoon zijn op een drukke zaterdagavond in de bioscoop. Er werd gegeten, gedronken, gesjanst en het ging maar ten dele om wat er op het toneel te zien was. Dit verklaart onder andere waarom dit soort oude toneelteksten zo lang zijn en relatief veel herhaling kennen. Het publiek was zo in staat om - ondanks de afleiding - op ieder punt weer bij het stuk aan te haken. Dit betekent niet dat theaterbezoekers niet betrokken waren bij de handeling op het toneel. Uit de weinige ooggetuigenverslagen weten we dat er intens meegeleefd kon worden met toneelpersonages, maar ook dat het publiek genadeloos kon zijn bij slechte prestaties van acteurs of musici. We weten ook dat acteurs teksten van auteurs naar hun hand zetten of inkortten voor opvoering. Naast de tekst speelden muziek, dans, toneelgevechten, decors en kostuums een even zo grote, maar lastig te reconstrueren rol. Men ging niet naar een tekstvoordracht, maar naar spannend en dynamisch theater.

Deze ingrediënten hebben de keuzes bepaald in de bewerking die voor u ligt. Allereerst is de tekst ingekort van 1296 versregels naar een kleine 1000 versregels. Hiermee komt de speellengte op ongeveer anderhalf uur. Gesneuveld zijn de poëtische vergelijkingen en herhalingen. Het stuk is daarmee ingekookt tot de daadwerkelijke handeling. Daarnaast is de tekst van Verwers in moderne spelling gezet en van broodnodige leestekens voorzien of ontdaan. Op een heel enkel punt is een in ongebruik geraakt woord vervangen door een moderne variant, dit alles zonder het metrum van de tekst aan te passen. Alle originele regieaanwijzingen zijn gehandhaafd, maar wel omgezet in eigentijds taalgebruik.

Imre Besanger

Artistiek leider Theater Kwast

Imre Besanger (1981) richtte na zijn studie geschiedenis aan de UvA Theater Kwast op. Met Kwast komen zijn twee grote passies - geschiedenis en theater- samen. Na enkele producties zoals het 17e-eeuwse hofballet *Ballet de la Paix* en P.C. Hooft's tragedie *Geeraerd van Velsen* was hem één ding duidelijk over het spelen van Nederlands renaissance- en baroktheater: de tekst werpt zo veel speltechnische vragen op voor de spelers en regie, dat het noodzakelijk is om meer te weten van de 17e en 18e-eeuwse theaterpraktijk om goede keuzes te maken op dramaturgisch vlak. Om dit te ontdekken en vliegrepen te maken bedacht Besanger de serie *Mond op Mond*. Acteurs en musici repeteerden in één dag een stuk en speelden het vervolgens dezelfde avond met tekst in de hand voor publiek. Op deze wijze werden in drie jaar tijd twintig 17e en 18e-eeuwse stukken gespeeld, nadat ze door Besanger bewerkt waren voor opvoering. Zo had Kwast een heuse wereldpremière van een ongespeelde Vondel in handen met Vondels tragedie *Zungchin* over de val van de Chinese Ming dynastie, sloot schrijver Arthur Japin eenmalig bij de theatergroep aan om een 18e-eeuws blijspel van zijn voorvader Jacques Japin ten tonele te brengen en wordt vanaf 2018 al de opgedane kennis door Theater Kwast jaarlijks samengebald in de nieuwjaarsopvoeringen van de *Gijsbreght van Aemstel* op de exacte locatie waar het stuk in 1638 in première ging; in de resten van de eerste schouwburg van Nederland op de Amsterdamse Keizersgracht. Vervolgens bedacht Besanger *Vondel was een Vrouw*, omdat het na al die toneelschrijvers hoog tijd was voor het werk van toneelschrijvende vrouwen uit de 17e en 18e eeuw. Naast bewerking, tekent Imre voor de regie en maakt ook op het toneel zijn opwachting. Hij publiceerde meerdere malen over zijn onderzoek en werkwijze en gaf als gastdocent op meerdere universiteiten gastcolleges over het toegankelijk maken van dit ogenschijnlijk moeilijke repertoire.

Bewerkingen voor opvoering door Imre Besanger:

- *Ballet de la Paix* (1668)
- Reyer Anslo, *Parijsche Bruiloft* (1649)
- Reinier de Bont, *Beleg en ontset der stad Leyden* (1645)
- Geeraedt Brandt, *De veinzende Torquates* (1644)
- Samuel Coster & P.C. Hooft, *Isabella* (1618)
- G.A. Bredero, *Lucelle* (1615)
- G.A. Bredero, *Stommen Ridder* (1618)
- Gijsbrecht van Hogendorp, *Treurspel van de moordt begaen aen Wilhelm van Oraengien* (1618)
- P.C. Hooft, *Achilles en Polyxena* (1598)
- P.C. Hooft, *Geeraerd van Velsen* (1612)
- P.C. Hooft, *Theseus en Ariadne* (1603)
- Jacques Japin, *Arlekijn Hulla* (1747)
- Pieter Langendijk, *Quicampoix or the Wind-traders* (1720)
- Juliana de Lannoy, *Belegering van Haerlem* (1770)
- Katharina Lescaijle, *Hercules en Deianira* (1688)
- Steven vander Lust, *Herstelde Hongers-dwang of Haarlemse belegeringe* (1660)
- Lucretia van Merken, *Jacob Simonszoon de Rijk* (1774)
- Petronella Moens, *Johanna Grey* (1789)
- Catharina Questiers, *Den geheymen minnaer* (1655)
- Adriana van Rijndorp, *De driftige minnaars, of Arglistige juffrouw* (1723)
- Jacob van Rijndorp, *De bruiloft van Kloris en Roosje* (1707)
- Theodoor Rodenburgh, *Casandra, hertoginne van Borgoni en Karel Baldeus* (1618)
- Johannes Serwouters, *Hester of de verlossinge der Joden* (1659)
- Catharina Verwers, *Spaensche Heydin* (1644)
- Joost van den Vondel, *Batavische Gebroeders* (1663)
- Joost van den Vondel, *Gijsbreght van Aemstel* (1638)
- Joost van den Vondel, *Leeuwendalers* (1648)
- Joost van den Vondel, *Lucifer* (1654)
- Joost van den Vondel, *Maria Stuart* (1646)
- Joost van den Vondel, *Zungchin* (1667)
- Jan Vos, *Aran en Titus* (1641)
- Jan Vos, *Medea* (1667)
- Margaretha van der Werken, *Oedipus aan het hof van Admetus* (1783)